

פרק 4 ❓ מחפשים נפט אצל סנטה

<https://greatgame.blog/wp-content/uploads/2016/07/d794d7a6d7a4d795d79f-d7a0d7a4d7aad797.mp3>

להורדת הפרק ❓ [קישור](#).

1. [מפה של האוקיינוס הארקטי](#).
2. [דוגמה של בוקעת קרח](#).
3. [הבנייה הצבאית של רוסיה בחוג הארקטי](#).

מאמר נלווה:

חודש מאי האחרון הוכרז "כחודש החם בהיסטוריה", עם טמפ' ממוצעת גבוהה בכמעט 0.9 מעלות צלזיוס מהממוצע של המאה האחרונה. כולנו שמענו על זה ❓ במהדורת החדשות, בעיתונים, באינטרנט. כולם הצביעו על הידיעה כעוד הוכחה "שהנה! כדור הארץ מתחמם!". מה שבאמת מעניין בסיפור היא לא העלייה בטמפ', אלא שכולם דיווחו עליה. בעידן של טרור משתולל, פליטים ומשבר כלכלי, התחממות גלובאלית עדיין יוצרת כותרות. ❓ ולא רק כותרות ❓ באפריל השנה 146 מדינות חתמו על הסכם פריז, המגביל את פליטת גזי החממה ומטרתו להאט את ההתחממות הגלובאלית במאה ה-21. ההסכם הוא האחרון בסדרה של הסכמים ופרוטוקולים שביחד מעצבים את הפיתוח הכלכלי והתעשייתי של העולם, בתחומים כמו הפקת אנרגיה ירוקה, חסכון במשאבים וצריכה בת קיימא.

כיצד הצליחה להפוך התחממות גלובאלית מתופעת אקלים, לתופעה כלכלית-פוליטית? פשוט: מציגים אותה כמאוד מפחידה. אמרתם התחממות גלובאלית, אמרתם גלי חום קטלנים, בצורות, היכחדות מינים ועליית מי הים. אני תמיד נזכר בסרט "היום שאחרי מחר", שתיאר עתיד אפוקליפטי הנוצר עקב שינויי אקלים.

אבל, אם מצפות לנו סופות טורנאדו בניו-יורק ואם לא, התחממות גלובאלית אינה כולה רעה. לראשונה בהיסטוריה האנושית, שינוי האקלים יפתח את אוקיינוס הקרח הצפוני, הידוע גם כאוקיינוס הארקטי, למעבר ספינות. והיכן שהקרח נעלם, שם גם נחשפים מרבצים חדשים של מתכות יקרות, שדות נפט וגז. אני רוצה להציג בפניכם את המציאות החדשה בחוג הארקטי ואת הצד החיובי של עליית הטמפרטורות בכדור הארץ.

אוקיינוס חדש

הדבר הראשון שכדאי להכיר בנוגע לקוטב הצפוני שהוא מתחמם הרבה יותר מהר משאר העולם ❓ בערך פי 2 מהר יותר. ההתחממות הביאה לירידה בשטח שתופס הקרח באוקיינוס: מאז 1979,

אז החל מעקב לווני, כיפת הקרח הצטמקה בכ-40%. נוסף על הצטמקות הקרח בחודשי הקיץ, הקרח החדש שנוצר בחודשי החורף הוא דק וקל יותר לשבירה ע"י בוקעת קרח (ספינה שמטרתה לפתוח נתיב במים מכוסים קרח). קצב ההתחממות הגבוה הביא מדענים להעריך שהקוטב הצפוני יהיה ללא קרח בקיץ כבר ב-2035, כלומר בעוד פחות מ-20 שנה מהיום.

מה החשיבות של אוקיינוס חופשי מקרח? אוקיינוס חופשי מקרח משמעו אוקיינוס בו מכולות יכולות לשוט. ומה החשיבות של שיט מכולות? אם אתם רוצים לפתח כלכלית אזור, אתם חייבים נתיב סחר ימי לידו. על אף ההתקדמות בתעופה העולמית, גם היום רוב המסחר נעשה דרך הים, בדיוק כפי שהיה לפני 3,000 שנה. פתיחת האוקיינוס הארקטי לשיט תביא לפיתוח כלכלי שלו, בדיוק כפי שהסחר באוקיינוס האטלנטי הביא לפיתוח של בריטניה וצרפת.

אבל, אין צורך לחכות ל-2035 בשביל שיט. כבר עכשיו הנתיב הצפוני, נתיב סחר הנע לאורך חופי סיביר וצפון אירופה, פתוח בקיץ לשיט. ב-2013, 71 ספינות משא השתמשו בו לשם העברת סחורה בין מזרח אסיה לאירופה. היתרון הגדול שלו הוא בקיצור זמנים: ספינה ששטה מדרום קוריאה להולנד בנתיב חוסכת 13 ימים, לעומת הנתיב המתחרה שעובר דרך מיצרי מלקה בדרום מזרח אסיה ותעלת סואץ.

אוצרות הצפון

הדבר השני שכדאי להכיר בנוגע לחוג הארקטי, הוא שמדובר באזור עשיר מאוד במשאבים. כבר היום כמעט 50% מהפלדיום, 20% מהיהלומים והניקל ו-10% מהפלטינה בשווקי העולם מופקים בו. התחממות האזור משמעה נסיגה של הקרח וקיץ ארוך יותר, מה שיאפשר לעוד ועוד מכרות להיפתח באזורים כמו גרינלנד, סיביר ואלסקה. נוסף על המתכות, נמצאו מרבצים גדולים יסודות נדירים (Rare earth elements), הנחוצים כל-כך בתעשייה המודרנית, באלסקה וגרינלנד. אם לדייק, המרבץ השני בגודלו בעולם של יסודות נדירים נמצא בגרינלנד ואיתו נמצאו באי גם מרבצי אורניום ומתכות נדירות.

ולא רק מינרלים. סקר גיאולוגי ראשוני של משרד האנרגיה האמריקאי העריך שחמישית ממאגרי הגז והנפט העולמיים נמצאים בחוג הארקטי, בשדות ימיים הזמינים לקידוח. שדה שטוקמן, שדה הגז החמישי בגודלו בעולם, נמצא בלב החוג הארקטי ומכיל כמעט 10% מרזרבת הגז של רוסיה. נפט וגז נמצאו גם באלסקה, לה מאגר נפט של כמעט 30 מיליארד חביות, אירלנד, קנדה וצפון סקנדינביה.

מגלים מחדש את הצפון

העובדה שהקוטב הצפוני עשיר במשאבים אינה חדשה. רוב שדות הנפט והגז התגלו עוד בשנות ה-70 וה-80, אך רובם נותרו לא מפותחים עקב העלות הגבוהה. לשם מה להשקיע בבניית כבישים ונמלים בתנאים קשים, כשיש שדות נפט זמינים באזורים נוחים כמו המזרח התיכון וטקסס? אבל עכשיו, כשהחוג הארקטי מתחמם והמזרח התיכון הופך יותר ויותר לא יציב,

האפשרות לקדוח בפסגת העולם נהפכה מציאותית יותר.

הפשרת הקרח לא חמקה גם מעיני ממשלות העולם, וודאי לא ממדינות הצפון [2] רוסיה, שבדיה, נורבגיה, גרינלנד, איסלנד, קנדה וארה"ב. כל אחת מהן הוציאה בשנים האחרונות מסמך אסטרטגי לקוטב הצפוני, המגדיר את הקווים המנחים למדיניות שם. כולן הגדילו את הוצאות ההגנה וההשקעה בתשתיות בצפון, אך אף לא אחת מתקרבת להשקעה הרוסית בטריטוריות הצפוניות שלה.

עבור רוסיה סיביר והחוג הארקטי הם הבסיס לפיתוח כלכלי בשנים הבאות. ברזל ופחם, נפט וגז, זהב ויהלומים [2] רוב הייצוא הרוסי הוא של משאבים גולמיים ורובם ממוקמים בסיביר. בניגוד לארה"ב, שאינה מפתחת תשתיות באלסקה, מאז 2007 הושקעו מיליארדי דולרים בפיתוח תשתיות בסיביר. כבישים ומסילות רכבת, נמלים ושדות תעופה, נבנו בשביל לאפשר פיתוח של משאבים ולהפוך את הנתבי הצפוני לנתיב סחר מזמין יותר לחברות ספנות.

הפיכת האוקיינוס הארקטי לגוף סחר ימי תאפשר לרוסיה "להפריח את השממה" של סיביר. כיום, סיביר מהווה 77% מרוסיה, אך רק 27% מאוכלוסיית המדינה חיה בה. חוסר הפיתוח והיישוב לא נובעים רק מהטמפרטורות הנמוכות, אלא גם מכיוון זרימת הנהרות. הנהרות הגדולים של סיביר, כמו נהר האוב ויניסיי, זורמים צפונה, במקום דרומה למרכז אסיה. אין סיבה לפתח מסחר באותם נהרות כשהם זורמים למים קפואים. אבל, מה אם הם יתחילו לזרום לנתיב סחר מפותח בחודשי הקיץ? סיביר תוכל להתחבר לאוקיינוס האטלנטי והאוקיינוס השקט ומשם לכלכלות הגדולות של העולם באירופה, אסיה ואמריקה. נפט וגז יזרמו ממרכז אסיה, יחד עם חומרי גלם אחרים, דרך הנהרות לאוקיינוס הארקטי וממנו לשווקי העולם.

שתי מדינות ארקטיות מעניינות נוספות הן גרינלנד וארה"ב.

גרינלנד קיבלה את שמה על-ידי יורדי ים וויקינגים, שחשבו שזה יהיה מצחיק לקרוא לארץ שרובה מכוסה קרח "ארץ מוריקה". במשך מאות שנים האי היה מושבה דנית וגם היום, לאחר קבלת אוטונומיה מסוימת מדנמרק, גרינלנד היא עדיין מדינת חסות של קופנהגן ומתקיימת על-ידי סבסוד דני של 500 מיליון דולר כל שנה. אבל, עם הפשרת השלגים כל זה יכול להשתנות. מאז שנת 2000 הקרח בגרינלנד מצטמק בקצב עולה כל שנה בחודשי הקיץ. הצטמקות הקרח מאפשרת לכרות את המשאבים היקרים של גרינלנד: יסודות נדירים, מרבצי אורניום וברזל, שדות נפט וגז.

בשנים האחרונות ממשלת גרינלנד נקטה במדיניות של פיתוח כלכלי, השמה לה למטרה למשוך משקיעים לפתח את המשאבים הטבעיים שלה. הודות למדיניות הרישוי הנוחה והתמיכה הממשלתית, גרינלנד נמצאת בתחילתו של פיתוח כלכלי שיאפשר לה בעוד מספר שנים להכריז על עצמאות מדנמרק. בכך גרינלנד תהיה למדינה הראשונה שנוצרה עקב התחממות גלובאלית.

ובעוד שגרינלנד מקדמת את פיתוח המשאבים שלה וקנדה מגדילה את כוחותיה בצפון, ארה"ב [2]

מעצמת העל הנוכחית [2] נותרת תקועה מאחור. עבור קובעי המדיניות בווינגטון אלסקה היא טריטוריה רחוקה מאוד, וודאי לא מוקד העניין של הממסד המדיני. זו הסיבה שבעוד שרוסיה מגדילה את צי בוקעות הקרח שלה ומציבה עוד ועוד כוחות צבאיים, לארה"ב יש רק שלוש בוקעות קרח [2] אחת לא פעילה, אחת דורשת שיפוץ כולל בשביל לעבוד והשלישית מתקרבת לסוף החיים שלה.

המצב שנוצר הוא שאם ארה"ב תרצה להקרין כוח באוקיינוס הארקטי, בדומה למה שהיא עושה היום בים סין הדרומי, הכלי היחיד שתוכל לשלוח הן הצוללות הגרעיניות שלה. צוללות גרעיניות אינן מתאימות לצרכי הרתעה, בניגוד לנושאות מטוסים, מפני שלא ניתן לראות אותן רוב הזמן והן יכולות להגיח מהמים רק במקומות בהם אין קרח [2] טיפה בעייתי באוקיינוס שרובו קפוא. או כפי שאמר זאת אדמירל בצי "נוכחות ווירטואלית היא היעדרות פיזית".

בנוסף, התשתית הקיימת באלסקה לא מאפשרת לארה"ב לנצל את המשאבים הטבעיים הרבים שיש במדינה, כולל מרבצים של יסודות נדירים, נפט וגז. צינור הנפט היחיד במדינה הוא הקו הטרנס אלסקי, שהוקם בשנות ה-70. לארה"ב יש עניין לפתח את המשאבים הללו, משני טעמים: ראשית, השליטה הכמעט מוחלטת של סין בהיצע של יסודות נדירים, 97% מהייצוא העולמי, מאפשר לרפובליקה העממית לאיים בסנקציות נגד ארה"ב, מצב שירסק את תעשיות הטכנולוגיה המתקדמות של המדינה. בשביל לשבור את המונופול הסיני, ארה"ב תצטרך לפתח את המאגרים המקומיים שלה, שהגדולים שבהם ממוקמים באלסקה. שנית, המשך אי-היציבות במזרח התיכון יאלץ את ארה"ב לחפש מקומות חלופיים לאנרגיה. הפקה של פצלי שמן דורשת מחירי נפט גבוהים בשביל כדאיות כלכלית, בעוד הפקת נפט וגז באלסקה דורשת השקעה חד פעמית בתשתית.

מודל של התנהגות טובה

השילוב של אזור עשיר במשאבים והתעצמות רוסית הביא חלק מגופי התקשורת לתאר את התנהלות המדינות הארקטיות כ"מירוץ לצפון", בו המדינות נלחמות אחת בשנייה לשליטה באוקיינוס ובמשאבי הטבע הצפוניים בו. הצבא הרוסי תרם רבות לתדמית זו: לאחרונה הוקם הפיקוד האסטרטגי הצפוני, המאגד את כוחות הים, היבשה האוויר והטילים של רוסיה תחת מרכז פיקודי אחד. תשע סוללות S-400 נפרשו ברחבי סיביר ובסיסים צבאיים חדשים הוקמו, חלקם בקרבה למדינות צפוניות אחרות כמו פינלנד. אבל, תדמית לחוד ומהות לחוד.

בניגוד לאזורים אסטרטגים אחרים [2] אוקראינה, ים סין הדרומי, המזרח התיכון [2] כל המדינות בחוג הארקטי משתדלות ליישב סכסוכים בדרכי שלום ולשתף פעולה בנושאים חשובים כסחר, מחקר ימי ופיתוח משאבים. מספר ימים לאחר סיפוח חצי האי-קרים, חתמו דנמרק ורוסיה על הסכם שהסדיר את התביעות הטריטוריאליות ביניהן. ב-2010 רוסיה ונורבגיה סיימו סכסוך גבול ימי בן עשורים, תוך הסכמה לשיתוף פעולה בחיפוש ופיתוח משאבי אנרגיה.

מה הסיבה שהמדינות הצפוניות משתפות פעולה אחת עם השנייה, במקום להילחם זו בזו? ראשית, כל המדינות הצפוניות מאוגדות ב"מועצה הארקטית", גוף שהוקם בשנת 1997 ומטרתו לשמור על המערכת האקולוגית העדינה של הצפון, להגן על ילידי האזור ולהבטיח פיתוח בר-קיימא שלו. נשיאות הארגון עוברת כל שנתיים למדינה אחרת והוא משמש במה פתוחה לעבוד על חילוקי דעות ופרויקטים משותפים בין החברות השונות.

שנית, לצפון אין היסטוריה ²¹ רק עתיד. הכוונה שבניגוד לכמעט כל חבל ארץ אחר בכדור הארץ, אין לאף עם או דת קשר היסטורי כזה או אחר לצפון הארקטי. אין כבוד לאומי להגן עליו ורוב האוכלוסייה אינה מתעניינת במה שקורה כל-כך רחוק ממנה. לכן המדינות יכולות להסדיר סכסוכים טריטוריאליים מבלי הצורך לפייס רגשות נקם לאומיים.

שלישית, אם רוסיה רוצה להפוך את הנתבי הצפוני לנתבי הסחר המרכזי בחודשי הקיץ של אמצע המאה ה-21, היא חייבת להפגין יציבות וכיבוד של חוקים והסכמים בינלאומיים. אף חברת ספנות לא תעביר מכולות בחופיה של מדינה סוררת ותעדיף להתמודד עם הפיראטים בסומליה מאשר עם הצי הרוסי.

עוד חזון למועד

פיתוח החוג הארקטי לא יקרה מחר וגם לא בעוד שנתיים. הוא תלוי בשילוב של גורמים: עלייה במחיר חומרי הגלם, הפשרת הקרחונים ופיתוח תשתיות. גם אם אלו יהפכו את הפיתוח לכדאי, התאגידים והממשלות שיהיו מעורבים יהיו חייבים להבטיח שכניסתו של האדם לקוטב הצפוני לא תביא להרס אקולוגי של סביבה שכבר עכשיו עוברת שינויים משמעותיים. אם יצליחו, האוקיינוס הארקטי יהפוך מנטל קפוא על המדינות הסובבות אותו, לתיבת אוצר שתעשיר אותן ואת הכלכלה העולמית בכלל.